

С. 14 – 20.

3. Лях-Породько О. О. *Сокільський гімнастичний рух у Російській імперії наприкінці XIX – початку XX століття (на матеріалі території сучасної України): дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02 / Лях-Породько Олексій Олексійович. – К.: НУФВСУ, 2010. – 204 с.*

4. Мельничук Н. М. *Сокольський рух у Волинському воєводстві (1921–1939 рр.) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Н. М. Мельничук ; ВНУ ім. Л. Українки. – Луцьк, 2012. – 20 с.*

5. Расевич Р. П. *Молодіжне товариство «Сокіл». Навчально-методичний посібник / Р. П. Расевич. – Тернопіль: СМП «Астон», 2000 – 248 с.*

6. Трофим'як Б.Є. *Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.) : монографія / Б.Є. Трофим'як. Тернопіль.: Економічна думка, 2001. – 696 с.*

УПРАВЛІНСЬКІ, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ, СОЦІОЛОГІЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

*МАЛИК Я.К., старший викладач кафедри педагогіки і психології
Харківська державна академія фізичної культури*

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРЦЕПТИВНО-ГНОСТИЧНОЇ СФЕРИ БОКСЕРІВ

Анотація. Наведено результати дослідження рівня інтелектуальної когнітивної продуктивності боксерів, а саме характеристика їх перцептивно-гностичної сфери.

Ключові слова: екстремальна діяльність, гнозис, бокс, спортсмени.

Вступ. Проблема продуктивності когнітивних процесів останнім часом привертає все більше уваги дослідників. Розглядається проблема продуктивності когнітивних функцій людини, в екстремальних умовах професійної діяльності.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з проблеми професійного здоров'я боксерів показав, що у них спостерігається досить широкий спектр неврологічних порушень - від незначних субклінічних форм, які можна виявити тільки в результаті нейропсихологічних досліджень, до станів шоку та ін. У нечисленних дослідженнях, присвячених цій проблемі, підкреслюється, що навіть у не професіональних боксерів відзначаються уповільнення моторної діяльності, незграбність, дизартрія, атаксія, тремор, ригідність, спастичність, втрата пам'яті, уповільнене мислення, зміни особистості. За оцінками Ross B., один і більше цих симптомів спостерігаються у 17-55 % професійних боксерів.

У дослідження останніх років показано, що у боксерів також спостерігаються транзиторні порушення, а саме стани амнезії, що характеризуються сплутаністю свідомості, уповільненням і порушенням моторної функції, які можуть бути передвісником прогресуючої енцефалопатії. В роботах останніх двох років, які проводилися на базі ХДАФК, показано, що в екстремальних умовах змагальної діяльності у боксерів має місце гіпостенічний варіант астенії; в постзмагальний період, має місце гіперстенічний варіант астенії. Порушення когнітивних функцій, у спортсменів, в період змагальної діяльності, носять функціональний характер і піддаються редукції в першій декаді постзмагального періоду.

Метою нашого дослідження стало вивчення продуктивності перцептивно-гностичної сфери у спортсменів, які займаються боксом.

Методи дослідження. Дослідження перцептивно-гностичної сфери боксерів проводилося за допомогою стандартизованого набору діагностичних нейропсихологічних методик за О. Р. Лурия із включенням сенсibilізованих проб. Дослідження зорового гнозису включало оцінку реальних предметів, контурних зображень, дізнання предметів з «відсутніми» ознаками й накладених один на одного зображень предметів, а так само вивчення колірного гнозису, гнозису букв і

цифр. Дослідження цієї функції у боксерів передбачало диференційований підхід до характеру стимульного матеріалу. Самою загальною ознакою «зацікавленості» функціональних структур, орієнтованих на складні форми обробки візуальних стимулів, стають дефекти впізнання реальних предметів та їх зображень. Сенсінсібілізованим варіантом таких проб були проби на впізнання накладених один на одного зображень предметів в різних модифікаціях картинок Поппельрейтера, впізнання зображень із зачумленого фону. Спеціальною задачею дослідження зорового гнозису було виявлення агнозії на колір у обстежених боксерів. З цією метою використовували ідентифікацію чистих кольорів (красний, синій, жовтий), набори окрашених карток із методики Люшера, кольорові олівці, фрагменти із альбомів кольорів. Такий набір дозволяв за інструкцією підбирати відтінки до чистих тонів, або класифіциувати кольори за відтінками, або коректно називати кольори, які рідко зустрічаються. Для вивчення продуктивності функцій оптико-просторового гнозису боксерів (здатності орієнтуватися у просторі з опорою на зоровий аналізатор) використовували проби на «впізнання часу на схематичних часах без циферблату). Дослідження цієї якості гностичних функцій починалося з пропозиції спортсмену зорієнтуватися в тому реальному просторі, де він знаходився під час дослідження. Вивчення тактильного гнозису проводилося за допомогою проб дізнавання плоских та об'ємних об'єктів на дотик, с закритими очима. В якості стимулів використовували самі різні підручні предмети – ключі, невеликі іграшки, спеціально вирізані із картону профілі легко впізнаваних на дотик фігур (ромб, квадрат, трикутник, круг). Дослідження акустичного гнозису проводилося за допомогою проб оцінки пропонованих ритмічних структур, повторення ритмічних структур за зразком, повторення ритмічних структур і за вербальною інструкцією, локалізація джерела звуку.

Результати дослідження. Для вивчення просторового гнозису боксерів, використовували тест «Графічна проба». За результатами нашого дослідження нормативне виконання проби мало місце у лише 28 % спортсменів, вони впоралися із завданням. При виконанні цієї проби більшість спортсменів робили помилки просторового характеру: неправильно розташовували палички всередині фігури, плутаючи праве і ліве, низ і верх, іноді не могли відтворити всю фігуру. У 31 % обстежених зазначалося компенсаторне введення відмінності елементів за розміром. Спотворення програми по типу уподібнення елементів: заміна вертикальних ліній пологими і навпаки, незначне згладжування кутів мало місце у 41 % спортсменів.

Результати дослідження просторового гнозису боксерів, а саме помилки просторового характеру при виконанні проби, свідчать про дисфункції потиличних і тім'яно-потиличних відділів мозку у боксерів.

Для дослідження продуктивності функцій зорово-просторового гнозису боксерів використовували пробу «Впізнання часу на схематичних годинах», пробу «Установка стрілок на годиннику за зразком», «Установка заданого часу».

У обстежених боксерів, середній час виконання завдання, по впізнаванню часу на схематичних годинниках без цифр (ефективність роботи) склав – $9,30 \pm 3,00$ с. Ці результати свідчать про те, що у більшості обстежених спортсменів відбувається

збільшення в порівнянні з нормативними значеннями часу необхідного на виконання такого завдання. Темп виконання завдань по впізнаванню часу на схематичних годинниках без цифр був нерівномірним. «Крива працездатності» відрізняється невисоким вихідним рівнем ($10,43 \pm 2,24$ с. – час, витрачений на перший циферблат) і поступовим і неухильним покращенням показників ($9,68 \pm 3,12$ с. – час, витрачений на другий циферблат; $10,04 \pm 2,74$ с. – час, витрачений на третій циферблат; $9,79 \pm 5,12$ с. – час, витрачений на четвертий циферблат; $9,68 \pm 3,69$ с. – час, витрачений на п'ятий циферблат). Так само, 32 (38,09%) обстежених спортсмена допускали при впізнаванні часу на схематичних годинниках різні помилки. Нерівномірний темп роботи й збільшення кількості помилок, з кожним наступним циферблатом, свідчать про підвищену стомлюваність уваги у обстежених спортсменів та дисфункції просторового гнозису.

Дослідження регулювання просторового сприйняття промовою та зв'язку мови з просторовим сприйняттям, у боксерів, показало певні труднощі при установці заданого часу, що може бути обумовлено дисфункцією тім'яно-потиличних відділів мозку (не тільки лівої, але і правого півкулі).

Для дослідження сприйняття і відтворення ритмічних структур, боксерів, застосовували пробу «Впізнавання та відтворення ритмічних структур».

Виконання ритмів за слуховим зразком є комплексною діяльністю, має своєрідний склад. Воно передбачає, перш за все, слуховий аналіз запропонованої ритмічної структури і неминуче страждає кожного разу, коли можливість слухового аналізу обмежена. Однак воно припускає і «перешифровку» сприйнятої слуховий структури на серію послідовних рухів. Якщо при достатньо розвиненому слуховому аналізі послідовна організація найпростіших рухових актів буде порушена, виконання цієї проби також постраждає, хоча це порушення будуть протікати в інших формах [2].

Проба на виконання ритмів починалася з аналізу того, якою мірою спортсмен може сприймати і оцінювати подані йому групи звукових сигналів. Для вирішення цієї мети пред'являли групу ритмічних ударів, наступних один за одним з інтервалом 0,5 - 1,5 секунди; ці удари пропонували спочатку у вигляді одиночних «пачок» по 2 і по 3 удари (|| або |||), потім у вигляді серій таких же пачок || || || або ||| ||| |||); у більш складних пробах ритмічні групи ускладнюються «акцентами», утворюють складні ритмічні комплекси (•••, або •• |, або || •• або ••• ||). Обстеженим пропонували вказати, скільки ударів включає кожна група, а при більш складних пробах - проаналізувати ритмічну структуру кожної групи, вказавши, з яких ударів (сильних чи слабких) вона складається.

З метою сенсibilізації досвіду ритмічні групи пред'являлися як у швидкому темпі (в межах 1–1,5 секунди), що ускладнює їх слуховий аналіз, так і в повільному темпі (з інтервалами 1,5–2 секунди між окремими ударами), що змушує синтезувати звукові сліди. Для більш повної оцінки слухо-моторної координації боксерів, вводили рухове виконання і мовний прорахунок ритмів.

За результатами нашого дослідження, 63 % боксерів легко виконали просту задачу оцінки поданих ним груп звукових сигналів. Інші 37 % обстежених

спортсменів відчували при цій пробі великі труднощі. Пред'явлення ритмічних структур в прискореному темпі або виключення допоміжного перерахунку, призводило до того, що діти були, не в змозі оцінити її, заявляючи, що стуки пред'являються їм занадто швидко, що вони не можуть встигнути за ними, або переоцінювали кількість ударів, що входили в ритмічну групу.

Утруднення при виконанні проби «Впізнавання та відтворення ритмічних структур» у обстежених боксерів, які виникали, коли ця ритмічна група повторювалася багато разів. Спортсмени нерідко заявляли, що ударів було занадто багато і що вони не в змозі засвоїти той ритм, в якому вони даються. Однак, для 51 % обстежених боксерів таке багаторазове повторення, що дозволяє звірити групи один з одним, тільки полегшувало оцінку.

Дослідження продуктивності сприйняття і відтворення ритмічних структур, у боксерів, показало певні труднощі при впізнаванні та відтворенні ритмічних структур в прискореному темпі та при виключенні допоміжного перерахунку.

Висновки. Дослідження перцептивно-гностичної сфери, у боксерів, показало певні труднощі при впізнаванні та відтворенні ритмічних структур в прискореному темпі та при виключенні допоміжного перерахунку, та при установці заданого часу, що може бути обумовлено дисфункцією тім'яно-потиличних відділів мозку лівої та і правої півкулі. Перцептивні порушення у обстежених боксерів найчастіше проявлялися розладами акустичного й тактильного гнозису, у меншій мері дефектами зорового й просторового видів гнозису.

Перспективи дослідження полягають у вивченні продуктивності перцептивно-гностичних функцій у боксерів на різних етапах підготовки.

Список використаної літератури:

1. Бойко Г.М. Психологічне здоров'я як фактор успішної особистості та професійної самореалізації спортсменів-інвалідів / Г.М. Бойко // *Основи здоров'я і фізична культура: всеукраїнський науково-методичний щомісячний журнал*. – 2007. – Вип.3. – С. 21-25.
2. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психологической диа- гностике / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов //СПб.: Питер Ком., 1999. – 528 с.
3. Гант О.Є. Алгоритмоцінки функціонального стану спортсмена як показника його «психологічного здоров'я» / О.Є. Гант // *Вплив досягнень психологічних та педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства : матеріали між нар.наук.- практи. конф. (м. Харків, 13-14 березня 2015 р.)*. – С. 91-94.
4. Гант О.Є. Діагностика перцептивно-гностичної сфери спортсменів, на начальних етапах підготовки, як умова збереження їх психологічного здоров'я / О.Є. Гант // *Психологічні науки. – серія наук. віснику Херсонського держ.ун-ту*, 2014. – Вип. 2. – С. 18-31.
5. Гант О.Є. Методологічні принципи створення програми, спрямованої на оптимізацію та збереження психологічного здоров'я спортсменів / О.Є. Гант // *Проблеми емпіричних досліджень у психології : зб. наук. праць*. – Вип. 10. – Київ, 2014. – С. 34-43.